

ŠIAULIŲ APYGARDOS ADMINISTRACINIS TEISMAS

SPRENDIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2014 m. vasario 17 d.

Šiauliai

Šiaulių apygardos administracinio teismo teisėjas Žanas Kubeckas, sekretoriaujant Palmirai Berberaušienei, nedalyvaujant pareiškėjui D. K., nedalyvaujant atsakovės Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, atstovui, rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo administracinę bylą pagal pareiškėjo D. K. skundą ir jo patikslinimą atsakovei Lietuvos valstybei, atstovaujamai Šiaulių tardymo izoliatoriaus, dėl neturtinės žalos atlyginimo.

Teismas, išnagrinėjęs pateiktą skundą,

n u s t a t ė:

Pareiškėjas D. K. (toliau – ir pareiškėjas) kreipėsi į teismą su skundu (b.l. 2-3) ir jo patikslinimu (b.l. 14-15) prašydamas priteisti iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau – ir Atsakovas, Šiaulių TI), 500000 LT neturtinę žalą. Pareiškėjas skunde ir jo patikslinimuose nurodė, kad nuo 2011 metu gruodžio mėnesio buvo patalpintas į Šiaulių tardymo izoliatorių ir laikomas iki 2013 metų. Šiaulių tardymo izoliatoriuje daugumoje kamerų kurios neatitinka higienos normose nustatytų sąlygų. Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracija nevykdo teisės aktų reikalavimų dėl sąlygų kokiomis turi būti aprūpinti kalinami asmenys. Pareiškėjas nežmoniškomis sąlygomis buvo kalinamas daugumoje kamerų 94, 53, 26, 13, 87, 72, 73, 104, 34, 58, 99, kuriose buvo nustatyta daugybė pažeidimų, iš kurių dažniausiai pelėsis (HN 76:2010 62 p. pažeidimas) ir taip pat (HN 76:2010 X sk 56 p. pažeidimas) Tai patvirtinta Šiaulių Visuomenės sveikatos centro pažymoje. Prašo iš Lietuvos valstybės kurią atstovauja Šiaulių TI priteisti neturtinę žalą 54000 LT, t.y. už kiekviena parą praleistą Šiaulių TI po 150 LT, tai yra už 360 dienų – 54000 LT ir prašo šią sumą pervesti į pareiškėjo asmens sąskaitą.

Pareiškėjas pateikė patikslintą skundą, surašytą 2013 m. rugsėjo 16 d. (b.l. 79), kuriame nurodė, kad prašo priteisti iš atsakovo Lietuvos valstybės atstovaujamos Šiaulių TI 500000 LT neturtinės žalos už tai, kad Šiaulių tardymo izoliatoriaus visose kameroose, kuriose buvo neužtikrintas natūralios šviesos atitikimas sveikatos saugos reikalavimams. Už tai, kad Šiaulių TI langai yra užmūryti plytomis, nors pagal projektą langai yra didesni. Už tai, kad vasarą šiltuoju metu kameroose trūksta oro, neatitinka oro judėjimo greitis. Už tai, kad neilgiau, kaip vienai valandai išveda į pasivaikščiojimo kiemečius. Už tai, kad pasivaikščiojimo kiemečiai yra labai mažos kvadratūros – apie 18 kv.m., o veda vienu metu visus asmenis, esančius vienoje kameroje. Todėl jei kameroje gyvena 4-8 ar net daugiau asmenų, vaikščioti nėra kur. Už tai, kad pasivaikščiojimo kiemečių stogai uždengti šiferiu, kuris yra senas ir dulka, jame yra nuodingų medžiagų, šiferio eksploatacija yra uždrausta, taip pareiškėją sargdina. Už tai, kad pasivaikščiojimo kiemečiuose

įrengti lietaus nuotekų vamzdžiai, kurie sujungti su kameroje esančiu nuotekų vamzdžiu, iš kurių sklinda fekalijų kvapas. Už tai, kad pasivaikščiojimo kiemeliai padengti surūdijusiu tinklu, kuris yra senas ir dulka rūdys. Už tai, kad pasivaikščiojimo kiemeliuose po šiferiniais stogeliais pilna karvelių lizdų, išmatų, kur vėjui papūtus viskas juose dulka. Už tai, kad pasivaikščiojimo kiemeliuose visada dulkina ir jų nedrėkina vandeniu. Už tai, kad Šaulių TI nėra ir neleidžiama turėti sportinio inventoriaus. Už tai, kad nėra jokio užimtumo, o kameroje laikomas 23 valandas per parą. Už tai, kad laikino laikymo kameroje nėra oro, šviesos, tualetas be pertvaros, yra tik naktinio apšvietimo lemputė, trūksta oro, apie 5 kv.m. patalpoje laiko po 6 – 10 asmenų. Už tai, kad atvežus iš Panevėžio VPK areštinės pietus duoda praėjus po pusryčių 9-10 val., t.y. apie 15 – 15.30 val., t.y. praėjus po pusryčių daugiau nei 7 valandoms. Už tai, kad atvežus iš Panevėžio VPK maitina Šaulių TI karantino patalpose antisanitarinėmis sąlygomis. Karantino kameroje nėra stalų, kėdžių, nėra dirbtinės dienos šviesos, nėra natūralios šviesos, tualetas be užtvaros, nėra kriauklės išsiplauti indams, nėra šilto vandens, trūksta oro. Karantino kamera rūsyje, langas labai mažas, nėra mechaninės ventiliacijos, pilna dulkių, ant grindų balos. Už tai, kad atvažiavus į Šaulių TI niekada neapžiūrimas gydytojo, nenuvedamas išsimaudyti, etapų dienomis, atvežus į Šaulių TI nesuteikia pasivaikščioti pasivaikščiojimo kiemeliuose. Už tai, kad kameroje Nr. 70, 76, 34 buvo laikomas kankinimo sąlygomis: 7 kv. m. kameroje buvo laikomi 4 žmonės. Už tai, kad kameroje Nr. 34 lova stovinti prie lango yra apie 170 cm., todėl joje negalėjo išsitiesti miegant ir 4 žmonės negalėjo pavalgyti prie stalo, visiškai nebuvo vietos, buvo žiauriai kankinamas. Už tai, kad maitinimo meniu nėra vaisių. Už tai, kad dušas yra tik kartą per savaitę, o tai be galo žemina. Duše nėra pertvarų, pilna garų. Atsakovas Lietuvos valstybė, atstovaujama Šaulių TI pažeisdama teisės aktų reikalavimus dėl paminėtų aplinkybių žemina pareiškėjo orumą, nežmoniškai ir žiauriai elgiasi, kankina ir sargdina. Nuo 2011 m. gruodžio 23 d. pareiškėjas laikomas tragiškomis sąlygomis ir prašo skaičiuoti visą šį terminą iki šio skundo priėmimo dienos.

Atsakovas Lietuvos valstybė, atstovaujama Šaulių TI, atsiliepime (b.l. 60-63) ir patikslintame atsiliepime (b.l. 88-96), nurodė, kad su skundu nesutinka, prašo skundą atmesti kaip nepagrįstą. Atsiliepime nurodė, kad Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymu Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų taikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo" 1.3 punktas nustato, kad iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m. Kaip matyti iš Šaulių tardymo izoliatoriaus 2013-10-02 pažymos Nr. 69/06-3824, pareiškėjas kalėti į Šaulių tardymo izoliatorių pirmą kartą buvo etapuotas 2011-12-23. Pareiškėjas laikotarpiu nuo 2011-12-23 iki 2012-01-10 ir nuo 2012-01-20 iki 2012-01-30 buvo laikomas gyvenamojoje kameroje Nr. 94, laikotarpiu nuo 2012-02-02 iki 2012-03-05 - kameroje Nr. 53, laikotarpiais nuo 2012-03-14 iki 2012-04-11 ir nuo 2012-05-25 iki 2012-05-28 - kameroje Nr. 26, laikotarpiu nuo 2012-04-18 iki 2012-04-20 nuo 2012-05-25 iki 2012-05-28, nuo 2012-06-11 iki 2012-06-15 ir nuo 2012-06-26 iki 2012-07-13 - kameroje Nr. 13, 2012-04-23 ir laikotarpiu nuo 2012-04-24 iki 2012-05-14 - kameroje Nr. 87, laikotarpiu nuo 2012-06-25 iki 2012-06-26 -kameroje Nr. 72, laikotarpiais nuo 2012-07-13 iki 2012-07-17 ir nuo 2012-08-04 iki 2012-09-03 -kameroje Nr. 58, laikotarpiais nuo 2012-07-17 iki 2012-07-19, nuo 2012-07-26 iki 2012-08-04 ir nuo 2012-10-05 iki 2012-10-08 - kameroje Nr. 99, laikotarpiu nuo 2012-09-10 iki 2012-09-14 -kameroje Nr. 73, laikotarpiais nuo 2012-09-17 iki 2012-09-21, nuo 2012-10-03 iki 2012-10-05, nuo 2012-10-24 iki 2012-11-22, nuo 2012-11-26 iki 2012-12-05, nuo 2012-12-12 iki 2013-01-30, nuo 2013-02-04 iki 2013-02-11, nuo 2013-02-22 iki 2013-03-25, nuo 2013-06-10 iki 2013-06-21, nuo 2013-07-01 iki 2013-07-05 , nuo 2013-07-19 iki 2013-07-24 ir nuo 2013-08-07 iki 2013-08-14 -kameroje Nr. 34, laikotarpiais nuo 2013-03-22 iki 2013-03-25, nuo 2013-04-05 iki 2013-04-24, nuo 2013-04-26 iki 2013-04-30, nuo 2013-05-13 iki 2013-05-22 ir nuo 2013-05-27 iki 2013-06-05-kameroje Nr. 76, laikotarpiu nuo 2013-06-07 iki 2013-06-08 - kameroje Nr. 35, laikotarpiu nuo 2013-06-08 iki 2013-06-10 - kameroje Nr. 61, laikotarpiais nuo 2013-08-14 iki 2013-08-09 ir nuo 2013-09-16 iki 2013-09-23 - kameroje Nr. 78.

Pareiškėjas buvo laikomas įstaigoje kameroje, kurių plotas nuo 6,45 kv.m. iki 19,60 kv.m. Kameroje buvo laikoma nuo 1 iki 12 asmenų. Kadangi kameroje esančių asmenų skaičius niekada nėra pastovus, pareiškėjui periodiškai tekdavo nuo 1,56 kv.m. (kameroje Nr. 53) iki 8,88 kv.m. (kameroje Nr. 72) gyvenamasis plotas, o tai leidžia daryti išvadą, jog tik tam tikrais atvejais pareiškėjui galimai teko mažesnis kalnimo kameros plotas nei nustatyta norma, o periodiškai ji netgi buvo viršijama. Atsakovas atkreipia teismo dėmesį į asmenų laikymo kardomojo kalnimo įstaigose specifika: toje pačioje kameroje laikomų asmenų skaičius per tą pačią parą nėra pastovus (dalis kviečiama pas ikiteisminio tyrimo pareigūnus, etapuojama į teismus, areštines, pataisos namus ir atitinkamą laiką nebūna kameroje). Kaip pažymėjo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. liepos 9 d. sprendime administracinėje byloje Nr. A-146-1527/2012, ši aplinkybė (kintantis asmenų skaičius kameroje) turi įtakos vienam asmeniui tenkančios ploto normos kameroje kaitai, nes daliai asmenų išvykus, likusiems kameroje asmenims tenka daugiau kameros bendrojo ploto. Todėl net mažiausio ploto kameroje, keičiantis kalninių asmenų skaičiui paros eigoje, plotas, tenkantis vienam asmeniui, kinta nuo mažesnio už nustatytą iki viršijančio normą. Be to, pasivaikščiojimo laiku (1 val. per dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu asmenys nebūna gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas.

Šiaulių tardymo izoliatorius yra pastatytas 1911 m., laikantis tuo metu galiojusių reikalavimų, kameroje įrengti tokio diametro langai, kurių pakeitimas didesniais, užtikrinančiais didesnio šviesos srauto patekimą į kamerą, neįmanomas, nes Šiaulių tardymo izoliatorius yra įtrauktas į Kultūros vertybių registrą bei saugomų objektų sąrašą (pagal Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos direktoriaus 2003 m. gruodžio 31 d. įsakymą Nr. Į-516 „Dėl objektų įrašymo į Lietuvos Respublikos nekilnojamojų kultūros vertybių registrą“ bei Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymą Nr. IV-190 „Dėl nekilnojamojų kultūros vertybių pripažinimo saugomomis“). Šiaulių tardymo izoliatorius pripažintas saugotinu viešajam pažinimui ir naudojimui. Pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamojų kultūros vertybių apsaugos įstatymo 19 straipsnį viešajam pažinimui ir naudojimui saugomame objekte draudžiami vertingąsias savybes sumenkinantys statybos darbai.

Atsakovas pažymi, kad Higienos norma HN 76:2010 taikoma projektuojamiems, naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems laisvės atėmimo vietų pastatams ir teritorijoms. Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai, Higienos normos HN 76:2010 reikalavimai, susiję su šiais darbais netaikytini.

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos. 10 d. įsakymu Nr. V-176 patvirtintų Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių (toliau - Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklės) 13 punkte nustatyta, kad gyvenimo ir buities sąlygos kameroje turi atitikti Lietuvos Respublikos higienos normas. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 punktas nustato: Taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2 punktas įtvirtina analogiško pobūdžio nuostata: veikiančioms laisvės atėmimo vietoms taikomi tik tie šios higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymo „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos Taisyklių

nuostatos ir tie Higienos normos reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais.

Pareiškėjas nurodo, kad sąlygos tardymo izoliatoriaus gyvenamojo pastato kameroje neatitinka higienos normų. Atsakovas pažymi, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje Savenkovas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02), pripažindamas, kad smarkiai perpildytos ir antisanitarinės kalėjimo sąlygos prilyginamos orumą žeminančiam elgesiui, vertina tiksliai pareiškėjo įkalėjimo sąlygas. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje atsižvelgia į kalėjimo trukmę, kalinčio asmens emocinę, fizinę būseną, kalinčio asmens amžių, lytį, sveikatą, asmens galimybes mankštintis, pasivaikščioti lauke, vertina kameros apšvietimą ir ventiliaciją, ar kameroje yra tualetas ir pan. Laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka - patiekiamas maistas, atitinkantis fiziologines mitybos normas, kasdien turi būti sudarytos galimybės ne mažiau kaip vieną valandą per dieną būti gryname ore, kameroje įrengtas sanitarinis mazgas, patalpos turi būti vėdinamos per langus ir kt. Atsakovas niekaip neišskyrė pareiškėjo iš kitų įstaigoje laikomų asmenų ir jam tyčia nesudarė blogesnių laikymo sąlygų ir netaikė kokių nors įstatymo nenumatytų apribojimų. Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241, 56 punktas reglamentuoja, kad gyvenamosios patalpos turi būti kiekvieną dieną valomos drėgnuoju būdu, ant sienų ir lubų neturi būti pelėsių. Higienos normos 58 punktas nustato, kad laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys privalo nuolat rūpintis švaros bei tvarkos palaikymu gyvenamosiose patalpose. Teisės aktuose imperatyviai nustatyta pareiga patiems kameroje esantiems asmenims rūpintis švara ir tvarka patalpoje. Tai pabrėžiama ir Visuomenės sveikatos centro patikrinimo aktuose. Kameros būklė priklauso pirmiausia nuo pačių jose laikomų asmenų elgesio: nesuinteresuoti palaikyti švarą ir tvarką ar tausoti įstaigos patalpas asmenys niokoja įstaigos turtą, blogina patalpų būklę. Atsakovas negali būti atsakingas už tai, jog įstaigoje kalėjimi asmenys patys nevykdo ar netinkamai vykdo jiems nustatytas pareigas, susijusias su laikymo sąlygomis kameroje.

Pažymi, kad tiek mikroklimato, tiek apšvietos parametrams būdingas momentiškas. Mikroklimato parametrai kameroje priklauso nuo kameros įrengimo, jose esančių asmenų skaičiaus ir kitų aplinkybių (tokių, kaip lauko temperatūra, asmenų judėjimas į kamerą ir iš jos ir kt.). Kadangi Šiaulių tardymo izoliatoriuje dėl pastato statuso negali būti atliekami rekonstrukcijos ar kapitalinio remonto darbai, Higienos normos HN 76:2010 reikalavimai, susiję su šiais darbais netaikytini ir įstaiga negali būti pripažįstama atsakinga dėl nustatytų šių reikalavimų pažeidimų.

Pareiškėjas Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu nuo 2011-12-23 iki 2013-09-23 buvo laikomas iš viso 430 dienų. Per minėtą laikotarpį pareiškėjas net 202 dienas buvo išvykęs į kitas įstaigas. Be to, pasivaikščiavimo laiku (1 val. kiekvieną dieną), medicininių apžiūrų metu, prausimosi pirtyje metu pareiškėjas nebūdavo gyvenamojoje kameroje. Pareiškėjo pretenzijos atsakovui už šį laikotarpį laikytinos nepagrįstomis ir nesuteikiančiomis pagrindo Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmus pripažinti neteisėtais. Nenustačius dėl šio laikotarpio Šiaulių tardymo izoliatoriaus neteisėtų veiksmų (vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų), pareiškėjo reikalavimas dėl žalos atlyginimo už šį laikotarpį negali būti tenkinamas. Be to, duomenys apie pareiškėjo buvimą ne Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpius ir periodiškumą daro abejotiną laikymo įstaigoje sąlygų ir tariamo pareiškėjo teisių pažeidimo priežastinį ryšį.

Pareiškėjas skunde nurodo, kad laikino laikymo patalpose tualetas be pertvaros, yra tik naktinis apšvietimas, trūksta oro, 5 kv.m. patalpoje laikoma 6-10 žmonių. Atvykęs į įstaigą asmuo maitinamas karantino patalpose antisanitarinėmis sąlygomis.

Asmenų priėmimo į tardymo izoliatorių pagrindus bei tvarką nustato Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas bei Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. IR-172. Atkreipia dėmesį į tai, kad Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 2 punktas nustato:

Taisyklės taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams. Šiaulių tardymo izoliatorius pastatytas ir įrengtas iki Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo „Dėl tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių patvirtinimo“ įsigaliojimo, todėl nagrinėjamu atveju, analizuojant pareiškėjo laikymo įstaigoje sąlygas, taikytinos tik tos Taisyklių nuostatos, kurios nesusijusios su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais.

Vadovaujantis Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 11 punktu, į tardymo izoliatorių priimti suimtieji (nuteistieji), kol įforminami dokumentai, bet ne ilgiau kaip dviems valandoms, uždaromi (ne apgyvendinami) į trumpalaikio laikymo kameras. Šiaulių tardymo izoliatoriuje yra įrengta 11 trumpalaikio laikymo kamerų. Šios kameros įrengtos rūsyje, natūralaus apšvietimo jose nėra.

Iš trumpalaikio laikymo kamerų suimtuosius ir nuteistuosius tardymo izoliatoriaus direktoriaus budintysis pavaduotojas, atsižvelgdamas į suimtųjų ir nuteistųjų laikymo atskirai reikalavimus, paskirsto į režiminėje teritorijoje esančias priėmimo-paskirstymo kameras. Šiaulių tardymo izoliatoriuje yra įrengtos 9 priėmimo-paskirstymo kameros. Jos įrengtos pusrūsyje. Priėmimo-paskirstymo kameroje suimtieji (nuteistieji) laikomi iki jiems bus patikrinta sveikata, kaip tai nustatyta Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 19 punkte, ir jie galės būti apgyvendinti režiminės teritorijos tardymo izoliatoriaus gyvenamojo pastato kameroje, skirtose apgyvendinti suimtuosius (nuteistuosius).

Suėmimo vykdymo tvarkos ir sąlygų įgyvendinimą, taip pat suimtųjų teisių ir laisvių apribojimo bei pareigų realizavimo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. 172 patvirtintos Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės. Teisės akto 3 punktas nustato, kad tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklės nustato Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorius. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploataavimo taisyklių, patvirtintų Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2009 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176, 1 punktas nustato, kad Taisyklės nustato tardymo izoliatorių, tardymo izoliatorių gyvenamųjų, pasimatymų patalpų, pasivaikščiojimo gryname ore kiemų įrengimo ir eksploataavimo reikalavimus. Be to, Taisyklių 2 punkte pabrėžiama, jog jos taikomos naujai statomiems, rekonstruojamiems ar kapitaliai remontuojamiems tardymo izoliatoriams, o veikiančioms tardymo izoliatoriams taikomi tik tie Taisyklių reikalavimai, kurie nesusiję su pastato ar patalpų rekonstrukcijos darbais. Taisyklių 13 punkte įtvirtinta, kad Lietuvos Respublikos higienos normas turi atitikti gyvenimo ir buities sąlygos kameroje. Laisvės atėmimo vietų įrengimo ir priežiūros sveikatos saugos reikalavimus ir sveikatos priežiūros organizavimą nustato Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“. Atkreipia dėmesį, kad vadovaujantis aukščiau išdėstytomis teisės aktų nuostatomis, Higienos normoje nustatyti gyvenamųjų patalpų įrengimo reikalavimai taikomi tik tardymo izoliatoriuose laikomų asmenų apgyvendinimui skirtų patalpų įrengimui. Nei trumpalaikio laikymo, nei priėmimo-paskirstymo kameros nėra į izoliatorių priimtų asmenų apgyvendinimui skirtos patalpos.

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymas Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ ir iki jo galiojusi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. spalio 22 d. įsakymu Nr. 461 patvirtinta Lietuvos higienos norma HN 76:1999 „Laisvės atėmimo vietos ir kardomojo kalinimo įstaigos. Įrengimas, eksploataavimo tvarka, sveikatos priežiūra“ nustatė reikalavimus vienam asmeniui tenkančiam plotui tardymo izoliatorių gyvenamosiose asmenų laikymo kameroje. Vienam asmeniui tenkančios ploto normos patalpose, kuriose asmuo įstatymų nustatyta tvarka laikomas tardymo izoliatoriuje iki jo paskyrimo į gyvenamojo įstaigos pastato suimtųjų (nuteistųjų) laikymo kameras, nėra nustatytos. Pareiškėjo

argumentai dėl per mažų vienam asmeniui tenkančių plotų aptartose Šiaulių tardymo izoliatoriaus patalpose nepagrįsti.

Tiek trumpalaikio laikymo kameros, tiek priėmimo-paskirstymo kameros yra vėdinamos natūraliu būdu (per langus bei duris), patalpos nuolat valomos. Mikroklimato parametrų (oro temperatūros, oro judėjimo greičio, natūralios apšvietos) koeficientai svyruoja priklausomai nuo kamerų ploto, nuo jose esančių žmonių skaičiaus. Pareiškėjas savo skundo nepagrindė jokiais įrodymais, nedetalizavo, kada konkrečiai, kokias būtent teisės aktų nuostatas Šiaulių tardymo izoliatoriaus pažeidė, kokie higienos reikalavimai buvo neužtikrinti. Nors pareiškėjo laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikotarpiu Šiaulių visuomenės sveikatos centras tikrino trumpalaikio laikymo kameras, atsakovas pažymi, jog duomenys apie konkrečias kameras, į kurias atvykusieji (išvykstantieji) asmenys yra patalpinami, nėra fiksuojami, o pareiškėjas nepateikė jokių įrodymų, jog buvo laikomas būtent patikrintose trumpalaikio laikymo kameroje ir buvo laikomas būtent tuo metu, kai Šiaulių visuomenės sveikatos centras konstatavo tam tikrus mikroklimato parametrų pažeidimus.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pareiškėjo argumentai dėl trumpalaikio laikymo kamerų ir priėmimo-paskirstymo kamerų įrengimo laikytini nepagrįstais.

Pareiškėjas skundžiasi, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje pasivaikščiavimai vyksta kiemeliuose, kuriuose dėl didelio juose vienu metu esančių asmenų skaičiaus neįmanoma vaikščioti. Pasivaikščiavimo kiemeliai uždengti senu šiferiu ir surūdijusiomis grotomis. Lietaus nutekamieji vamzdžiai sujungti su kanalizacijos vamzdžiais, dėl to pasivaikščiavimo kiemeliuose sklinda fekalijų smarvė ir pareiškėjui neužtikrinama teisė į pasivaikščiavimą gryname ore.

Suimtųjų teisė kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore įtvirtinta Suėmimo vykdymo įstatymo 29 straipsnyje. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių 21 punktas nustato, jog tam, kad suimtieji galėtų pasivaikščioti ir mankštintis gryname ore, tardymo izoliatorių režiminės teritorijos gyvenamųjų pastatų viršutiniuose aukštuose arba ant žemės įrengiami pasivaikščiavimo kiemai, o 22 punktas reglamentuoja, kad pasivaikščiavimo kiemuose įrengiamos rakinamos kameros, kurios uždengiamos metaliniu grotuotu rėmu. Išilgai pasivaikščiavimo kiemų kamerų sienų, viršuje, priešpriešiais prižiūrėtojo pakylai, kuria jis vaikšto stebėdamas suimtuosius, įrengiami 1,2 metro pločio stogeliai, kad suimtieji galėtų pasislėpti nuo atmosferinių kritulių. Pasivaikščiavimo kiemų kameroje turi būti atmosferinių kritulių vandens šalinimo sistema.

Šiaulių tardymo izoliatoriuje ant režiminio pastato stogo yra įrengtas 21 pasivaikščiavimo kiemelis. Jų dydis yra skirtingas - nuo 17,31 kv. m. iki 22,44 kv. m. Pažymėtina, kad nei Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklės nei Higienos norma HN 76:2010 nereglamentuoja pasivaikščiavimo kiemelių dydžio ribų. Pareiškėjas nurodo, kad vaikščioti kiemeliuose neįmanoma, nes vienu metu juose būna daug žmonių. Tačiau Šiaulių tardymo izoliatoriaus Įskaitos skyriaus 2013-10-02 pažyma Nr. 69/06-3824 „Dėl D. K.“ atspindi, kad pareiškėjas didžiąją buvimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje laiko dalį, kalėjo su ne daugiau nei dar 3 asmenimis, taigi ir pasivaikščioti į kiemečius buvo vedamas tik su keliais asmenimis: vadovaujantis Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių 92 punktu, pasivaikščioti vienu metu vedami visi vienoje kameroje esantys suimtieji. Atsižvelgiant į tai, pareiškėjo skundas dėl nepakankamo ploto pasivaikščiavimo kiemeliuose yra nepagrįstas.

2011-05-26 Valstybinė visuomenės sveikatos priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos atliko Šiaulių tardymo izoliatoriaus pasivaikščiavimo kiemelių patikrinimą dėl atitikties Lietuvos higienos normos HN 76:2010 reikalavimams. Patikrinimo išvados pateiktos 2011-06-07 patikrinimo akte Nr. PT-8, kuriame nurodyta, kad Higienos normos HN 76:2010 pažeidimų nenustatyta: patikrinimo metu nenustatyta, kad iš pasivaikščiavimo kiemelių, esančių ant pastato stogo; įrengtų lietaus vandens surinkimo trapų sklistų kvapai (patikrinimo aktas pridedamas). 2011-04-08 Šiaulių visuomenės sveikatos centras atlikęs

pasivaikščiojimo kiemelių patikrinimą (2011-04-18 patikrinimo aktas Nr. EP-124), konstatavo, kad pasivaikščiojimo kiemeliuose kanalizacijos nutekamųjų vamzdinių nėra, įrengti lietaus surinkimo vamzdiniai, iš kurių pašalinis kvapas neįaučiamas; pasivaikščiojimo kiemai išvalyti.

Pareiškėjo skundo argumentai dėl fekalijų smarvės pasivaikščiojimo kiemeliuose ir kitų su pasivaikščiojimų įstaigoje organizavimu susijusių aplinkybių nepagrįsti.

Dėl gultų gyvenamosiose kamerose. Laisvės atėmimo vietų įrengimo reikalavimus nustato Lietuvos Respublikos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ (1 p.). Galiojantys teisės aktai nenustato gultų dydžio, reikalavimų kamerų inventoriaus išdėstymui. Pareiškėjo pretenzijos dėl gultų įrengimo ne tik abstrakčios, bet ir neturinčios teisinio pagrindo.

Suėmimo vykdymo įstatymo 44 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad ne rečiau kaip kartą per savaitę suimtiesiems turi būti suteikta galimybė pasinaudoti pirtimi arba dušu, kirpėjo paslaugomis ir gauti išskalbtą patalynę ir apatinius rūbus. Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003-07-02 įsakymu Nr. 194, 258 punkte analogiška nuostata įtvirtinta ir nuteistųjų atžvilgiu. Pagal Lietuvos Respublikos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 68 punktą, laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaryta galimybė prausti visą kūną po šiltu dušu ne rečiau kaip vieną kartą per savaitę. Šiaulių tardymo izoliatoriuje tinkamai įgyvendinamos suimtųjų ir nuteistųjų teisę naudotis dušu reglamentuojančios teisės normos: Šiaulių tardymo izoliatoriuje yra 2 prausimosi patalpos, kuriose yra po 8 dušo ragelius, suimtieji (nuteistieji) į pirtį vedami ne rečiau kaip kartą per savaitę.

Reikalavimai dušų įrengimui laisvės atėmimo vietose nustatyti Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 39 punkte.

Higienos normos 27 punktas taip pat nustato, kad dušinėje turi būti įrengta šalto ir karšto vandens tiekimo sistema. Teisės normose nėra įtvirtinto reikalavimo dušinėje ar persirengimo patalpoje įrengti pertvaras.

Suėmimo vykdymo režimas yra reglamentuotas imperatyvas pobūdžio teisės normomis. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 42 straipsnio 2 dalyje nurodytos pagrindinės suimtųjų užimtumo formos, tarp jų ir kultūros, sporto ir kiti renginiai (3 p.). Atsižvelgiant į šią įstatymų leidėjo nuostatą, Šiaulių tardymo izoliatoriuje organizuojamas socialinis darbas su suimtaisiais ir jų užimtumas. Įstaigoje veikia biblioteka, į kameras duodama spauda, vykdoma Suimtųjų ir nuteistųjų laisvalaikio užimtumo programa, pagal kurią kas mėnesį organizuojami sportiniai ir kultūriniai renginiai. Suimtieji pagal grafiką vedami į stalo teniso patalpą, krepšinio aikštelę. Laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų laisvalaikiui ir kultūros bei sporto renginiams organizuoti skirtos inventoriaus normos yra patvirtintos Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. birželio 9 d. įsakymu Nr. IR-139. Šias normas atitinkantis sporto inventorių Šiaulių tardymo izoliatoriuje yra užtikrinamas. Taigi suimtiesiems Šiaulių tardymo izoliatoriuje yra užtikrinama galimybė sportuoti, tuo tarpu teisė gyvenamojoje kameroje turėti sporto inventorių nenumatyta.

Pagal Suėmimo vykdymo įstatymo 44 straipsnio 5 dalį, suimtiesiems tiekiamas maistas turi atitikti fiziologines mitybos normas ir, kiek įmanoma, jų religinius įsitikinimus. Maistu suimtieji aprūpinami nemokamai. To paties straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad suimtųjų mitybos ir materialinio aprūpinimo normas nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė arba jos įgaliota institucija. Skiriamų maisto produktų vidutinis paros kiekis vienam nedarbingam vyrui, laikomam kardomojo kalnimo ir laisvės atėmimo vietose yra patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakymu Nr. 253. Asmenys laisvės atėmimo vietose maitinami pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2011

m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. V-138 patvirtintus valgiaraščius. Nedirbančių vyrų valgiaraštyje nėra nustatyta, kad turi būti išduodami kokie nors vaisiai, todėl pareiškėjo pretenzijos šiuo klausimu yra nepagrįstos.

Pareiškėjas nenurodė jokių žalą sąlygojančių veiksnių, nepateikė jokių galimai patirtos neturtinės žalos įrodymų. Lakoniškai dėstomos neturtinės žalos atsiradimą sąlygoti galinčios aplinkybės apie įstaigos patalpų būklę savaime neįrodo realaus neturtinės žalos egzistavimo fakto. Pareiškėjas neturtinės žalos nepagrindžia jokiais argumentais, tik konstatuoja kamerose buvusias sąlygas. Faktai, galintys būti prielaida neturtinę žalą sąlygojantiems išgyvenimams kilti patys savaime nėra pagrindas tenkinti reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo. Turtinė žala turi būti tikra, konkreti, įrodyta ir kiekybiškai įvertinta, pareiga įrodyti, kad tam tikra žala patirta, tenka pareiškėjui, pareiškėjas taip pat privalo pagrįsti ir įrodyti priežastinį ryšį tarp jo nurodomos žalos ir neteisėtų veiksmų (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. kovo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-444-669/2011; kt.). Pareiškėjas nepateikia jokių duomenų, kurie leistų konstatuoti patirtą neturtinę žalą, kurią būtų galima susieti su asmens laikymo Šiaulių tardymo izoliatoriuje sąlygomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad pareiškėjo teiginiai apie patirtą neturtinę žalą yra nepagrįsti. Nenustačius bent vienos iš viešosios atsakomybės sąlygų, valstybei neatsiranda prievolė atlyginti turtinę ar neturtinę žalą Civilinio kodekso 6.271 str. pagrindu.

Remiantis aukščiau paminėtomis aplinkybėmis, atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjo buvimas įstaigoje nebuvo nepertraukiamas, jo buvimo kamerose daugiausia nustatyti neesminiai pažeidimai (pvz., reikalingas remontas), parametrų nukrypimai nuo normų, kuriems būdingas momentiškas, ir pažeidimai, priklausantys nuo pačių kameroje esančių asmenų elgesio ir pareigų vykdymo, bei į tai, kad įstaigos veikimas nebuvo nukreiptas išimtinai prieš pareiškėją, nustačius, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą, prašo nepriteisti neturtinės žalos atlyginimo pinigais ir apsiriboti pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, kaip pakankama satisfakcija.

Pareiškėjo skundas tenkintinas iš dalies.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas D. K. skundu kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti jam neturtinės žalos atlyginimą. Neturtinę žalą pareiškėjas kildina iš esmės iš neteisėtų valdžios institucijos veiksmų neužtikrinant jam tinkamų kalinimo sąlygų Šiaulių tardymo izoliatoriuje.

CK 6.271 straipsnio 1 dalis nustato, kad žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų aktų, privalo atlyginti valstybė iš valstybės biudžeto nepaisydama konkretaus valstybės tarnautojo ar kito valstybės valdžios institucijos darbuotojo kaltės. Šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės subjektas yra specialusis – viešas asmuo (valstybė arba savivaldybė). Šis atsakomybės subjekto ypatumas (viešas asmuo) lemia šioje įstatymo normoje numatytos civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, kadangi valstybės civilinė atsakomybė atsiranda esant trimis sąlygoms (civilinė atsakomybė be kaltės): valstybės valdžios institucijų neteisėtiems veiksams (neveikimui), žalai ir priežastiniam ryšiui tarp valstybės valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Todėl reikalavimas dėl žalos (tiek turtinės, tiek neturtinės), kuri kildinama iš valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo gali būti tenkinamas nustačius minėtų civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygų visumą. Nesant bent vienos iš šių sąlygų viešoji atsakomybė negalima.

Tam, kad būtų konstatuotas neteisėtumas CK 6.271 straipsnio prasme, reikia nustatyti, jog valdžios institucijos darbuotojai neveikė taip, kaip pagal įstatymus privalėjo veikti, neįvykdė jiems teisės aktais priskirtų funkcijų arba nors ir vykdė šias funkcijas, tačiau veikė nepateisinamai aplaidžiai, pažeisdami bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Sprendžiant dėl atitinkamos valstybės valdžios institucijos (jos pareigūnų) veikos neteisėtumo (CK 6.271 straipsnio prasme), kiekvienu atveju yra būtina nustatyti, kokios konkrečios teisės normos, kurios reglamentuoja skundžiamos institucijos veiklą, buvo pažeistos, kaip būtent šie pažeidimai pasireiškė asmeniui, teigiančiam, kad jis dėl tokių veiksmų (neveikimo) patyrė žalą, taip pat tai, ar atitinkamos pasekmės (jei jos nustatomos) atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų

veiksmų. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime, be kita ko, konstatavo, kad asmeniui teisė į žalos, padarytos neteisėtai valstybės institucijų, pareigūnų veiksmis, atlyginimą atsiranda tik tada, kai įstatymų nustatyta tvarka yra konstatuojama, kad valstybės institucijos, pareigūnai atliko neteisėtus veiksmus ir kad žala asmeniui atsirado būtent dėl tų valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtų veiksmų.

Nagrinėjamu atveju pareiškėjas skundu siekia, jog jam iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių TI, būtų priteistas 500 000 LT neturtinės žalos atlyginimas laikotarpiu nuo 2011 m. gruodžio 23 d. iki 2013 m. rugsėjo 16 d. Neturtinę žalą iš esmės grindžia tuo, kad laikymo sąlygos neatitiko įstatymuose numatytų reikalavimų, kameroje buvo laikoma daugiau asmenų, nei yra galima pagal galiojančius teisės aktų reikalavimus, Šiaulių tardymo izoliatoriaus kameros bei kitos vietos, kur buvo laikomas pareiškėjas (pasivaikščiojimo kiemeliai, laikino laikymo kameros, karantino kamera, dušas) neatitinka teisės aktų reikalavimų, pareiškėjas buvo išvedamas pasivaikščioti ne ilgiau, kaip vienai valandai, Šiaulių TI nebuvo sportinio bei pareiškėjui nebuvo leidžiama turėti sportinio inventoriaus, Šiaulių TI nėra jokio užimtumo, o kameros laikomas 23 val. per parą, atvežus iš Panevėžio VPK areštinės pietus duodavo praėjus daugiau nei 7 valandoms po pusryčių, atvažiuavus į Šiaulių TI neapžiūrimas gydytojo, nenuvedamas išsimaudyti, etapų dienomis nenuvedamas pasivaikščioti, į dušą vedamas tik kartą per savaitę, o tai žemina pareiškėjo orumą, nežmoniškai ir žiauriai elgiasi, kankina ir sargdina, pareiškėjas laikomas tragiškomis sąlygomis.

Kadangi pareiškėjas neturtinę žalą kildina iš netinkamų kalinimo sąlygų, todėl nagrinėjamoje byloje aktualus Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis, kuris nustato, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT) yra pažymėjęs, kad Konvencijos 3 straipsnis įtvirtina vieną pagrindinių demokratinės valstybės vertybių, ji įtvirtina absoliutų kankinimo, nežmoniško ar žeminančio elgesio draudimą, toks draudimas nepriklauso nuo aukos elgesio (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir *Jovic* prieš Slovėniją ir jame nurodytą teismo praktiką).

EŽTT savo jurisprudencijoje ne kartą yra išaiškinęs, kad Konvencija įpareigoja valstybę užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygos nepažeistų jo žmogiškojo orumo, kad šios priemonės vykdymo būdas ir metodas nesukeltų jam tokių kančių ir sunkumų, kurių intensyvumas viršytų neišvengiamai kalinimui būdingą kentėjimo laipsnį, ir kad, atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius poreikius, būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė. Valstybė turi garantuoti, kad kalinami asmenys būtų laikomi sąlygomis, kurios užtikrina, kad jų orumas būtų gerbiamas, o bausmių vykdymo būdai ir metodai nesukelia šiems asmenims didesnių ir intensyvesnių išgyvenimų už tuos, kurie yra neišvengiami asmeniui būnant kalinamu (žr. pvz., EŽTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimą byloje *Kudla* prieš Lenkiją, 2001 m. liepos 24 d. sprendimą V. prieš Lietuvą). Pagal EŽTT suformuotą praktiką tam, kad netinkamas elgesys patektų į Konvencijos 3 straipsnio reguliavimo sritį, jis turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus žiaurumo lygio vertinimas yra reliatyvus; jis priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, jo fizinis ir psichinis poveikis ir tam tikrais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius bei jo sveikatos būklė. Be to, sprenddamas, ar elgesys pagal Konvencijos 3 straipsnį yra „žeminantis orumą“, teismas atsižvelgia į tai, ar jo tikslas yra pažeminti asmenį ir ar tai neigiamai paveikė asmenį su Konvencijos 3 straipsniu nesuderinamu būdu (žr., pvz., EŽTT 2001 m. balandžio 21 d. sprendimą byloje *Peers* prieš Graikiją).

Teismas atkreipia dėmesį ir į tai, kad EŽTT savo praktikoje yra ne kartą nurodęs, jog nepaprastai didelis kameros erdvės trūkumas yra labai reikšmingas faktorius sprendžiant, ar taikomos sulaikymo sąlygos buvo „žeminančios“ EŽTK 3 straipsnio požiūriu (žr., pvz., 2005 m. balandžio 7 d. sprendimą *Karalevičius* prieš Lietuvą; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją). EŽTT ne kartą yra nurodęs, kad tais atvejais, kai pareiškėjams teko mažiau negu trys kvadratiniai metrai grindų ploto, kameros perpildymas turi būti laikomas toks didelis, kad savaime pateisina EŽTK 3 straipsnio pažeidimą (žr., pvz., 2011 m. sausio 20 d. EŽTT sprendimą *Mandic* ir

Jovic prieš Slovėniją; 2012 m. sausio 10 d. sprendimą *Ananyev* ir kiti prieš Rusiją ir juose nurodytą teismo praktiką).

Lietuvos Respublikos kardomojo kalnimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad tardymo izoliatoriaus administracija, užtikrindama suėmimo vykdymo tvarką ir tinkamas asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais nacionaliniais ir Europos Sąjungos teisės aktais. Pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymo Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ 1.3.1 punktą iki Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1248 (Žin., 2009, Nr. 121-5216), numatytų priemonių įgyvendinimo vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 kv. m.

Iš byloje esančių pažymų (b.l. 19-20, 98-99) matyti, kad pareiškėjas į Šiaulių tardymo izoliatorių buvo pristatytas 2011 m. gruodžio 23 d. ir periodiškai laikytas iki 2013 m. rugsėjo 23 d., tačiau šiai bylai aktualus laikotarpis iki 2013 m. rugsėjo 16 d. (b.l. 83). Kaip matyti iš minėtų pažymų pareiškėjas buvo laikomas Šiaulių TI kameroje Nr. 94 (plotas 18,76 kv. m.), Nr. 53 (plotas 18,74 kv. m.), Nr. 26 (plotas 16,96 kv. m.), Nr. 13 (plotas 15,88 kv. m.), Nr. 87 (plotas 19,60 kv. m.), Nr. 104 (plotas 18,86 kv. m.), Nr. 72 (plotas 8,88 kv. m.), Nr. 58 (plotas 15,20 kv. m.), Nr. 99 (plotas 16,29 kv. m.), Nr. 73 (plotas 8,92 kv. m.), Nr. 34 (plotas 7,90 kv. m.), Nr. 76 (plotas 9,24 kv. m.), Nr. 78 (plotas 6,45 kv. m.) tam tikrais laikotarpiais galimai pažeidžiant nustatytos vienam asmeniui, esančiam laisvės atėmimo ir kardomojo kalnimo įstaigoje, kameros ploto normos taisyklėmis, kai kartu su pareiškėju kameroje Nr. 94, 53, 87, 104 buvo laikoma 6 ir daugiau asmenų, kameroje Nr. 26, 13, 58, 99 buvo laikoma 5 ir daugiau asmenų, kameroje Nr. 72, 34, 76, 78 buvo laikoma 3 ir daugiau asmenų. Tačiau iš pateiktų pažymų tiksliai nustatyti kada ir kiek laiko pareiškėjas buvo laikomas kameroje nepažeidžiant nustatytos vienam asmeniui, kameros ploto normos, nėra galimybių. Konstatuotina, jog kalėjimo Šiaulių TI laikotarpiu pareiškėjas 402 dienas periodiškai buvo laikomas sąlygomis, galimai pažeidžiančiomis teisės aktais nustatytą kameros plotą vienam asmeniui, t.y. vienam asmeniui, laikomam kameroje teko mažiau kaip 3,6 kv. m. ploto. Šiaulių TI administracija pažeidė pareiškėjo subjektyvią teisę būti kalinamam kameroje, kurioje jam tektų ne mažiau nei 3,6 kv. m kameros ploto, t. y. neveikė taip, kaip pagal įstatymus ši institucija ar jos darbuotojai privalėjo veikti.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, jog asmuo, kuris yra kalinamas nepriimtinais sąlygomis, patiria neturtinę žalą, kaip ji yra apibrėžta CK 6.250 straipsnio 1 dalyje (pvz., administracinės bylos Nr. A¹⁴³-1966/2008, A⁵⁰²-734/2009). Ši aplinkybė taip pat konstatuota ir EŽTT praktikoje (pvz., 2008 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje *Savenkovas* prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 871/02). Taigi ta aplinkybė, jog asmuo tam tikrą laiką tarpą buvo laikomas nepriimtinais sąlygomis, nesilaikant teisės aktų reikalavimų, administracinių teismų praktikoje pripažįstama pagrindu neturtinei žalai atlyginti.

Iš Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus pažymos (b.l. 4), Šiaulių visuomenės sveikatos centro raštų (b.l. 5, 6, 71, 72-73), Šiaulių visuomenės sveikatos centro patikrinimo aktų (b.l. 21-51, 101-182) matyti, kad Šiaulių TI patalpose, kuriose buvo laikomas pareiškėjas nustatyti higienos normų pažeidimai: patalpoms reikalingas einamasis remontas, pažeisti dirbtinės apšvietos, oro temperatūros reikalavimai, kameroje Nr. 53 ant sienų ir lubų yra pelėsis.

Pagal CK 6.250 straipsnio 1 dalį neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt., teismo įvertinti pinigais. Neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymą, kaip ir atlyginimo teisinius pagrindus, lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainoti neįmanoma, ir pasireiškia

neturtinio pobūdžio praradimais, kurie negali būti tiksliai apskaičiuojami piniginiu ekvivalentu. Priteisiant neturtinės žalos atlyginimą vadovaujamosi teisingo žalos atlyginimo koncepcija, besiremiančia įstatymo ar teismų praktikos suformuotais vertinamaisiais subjektyviais ir objektyviais kriterijais, leidžiančiais kuo teisingiau nustatyti ir atlyginti asmeniui padarytą žalą, atkurti pažeistų teisių pusiausvyrą ir suponuojančiais pareigą preciziškai įvertinti konkrečios situacijos aplinkybes. Neturtinės žalos prigimtis lemia tai, kad nėra galimybės šią žalą tiksliai apskaičiuoti, gražinti nukentėjusįjį į buvusią padėtį ar rasti tikslų piniginių tokios žalos ekvivalentą. Neturtinės žalos dydį nustato teismas, o ją patyręs asmuo turi pateikti teismui kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžiui nustatyti reikšmingų kriterijų. Teismas pagal teisinius kriterijus nustato priteistiną neturtinės žalos dydį. Pareiškėjo prašoma atlyginti neturtinės žalos suma vertinama kaip nevaržanti teismo diskrecijos nustatyti neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje ir yra tik viena reikšmingų bylai aplinkybių, į kurią teismas turi atsižvelgti. Kriterijai, į kuriuos turi atsižvelgti teismas, nustatyti įstatyme (CK 6.250 straipsnio 2 dalis). CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nebaigtinis tokių kriterijų sąrašas: žalos pasekmės, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis bei kitos turinčios reikšmę bylai aplinkybės, taip pat sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.

Pažymėtina, kad neturtinės žalos dydį pagrindžiančių kriterijų sąrašas nebaigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymo saugoma teisinė vertybė ir neturtinė žala patiriama individualiai, tai teismas turėtų spręsti dėl materialios kompensacijos už patirtą neturtinę žalą dydžio, aiškindamasis ir vertindamas individualias bylai svarbias neturtinės žalos padarymo aplinkybes ir kitus faktus, reikšmingus nustatant tokio pobūdžio žalos dydį, atsižvelgdamas į įstatyme bei teismų praktikoje įtvirtintus ir teismo šiuo konkrečiu atveju reikšmingais pripažintus kriterijus. Neturtinės žalos atlyginimo teisinius pagrindus, dydžio nustatymą lemia šios žalos prigimtis ir objektas. Sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio, atsižvelgtina ir į tokias reikšmingas bendro pobūdžio aplinkybes, kaip bendrą šalies ekonominę situaciją, pragyvenimo lygį bei bendruosius teisės principus.

Teismas atsižvelgia į tai, kad pareiškėjas iš 420 dienų praleistų Šiaulių TI, 402 dienas buvo kalinamas galimai pažeidžiant nustatytos vienam asmeniui, esančiam laisvės atėmimo ir kardomojo kalinimo įstaigoje, kameros ploto normos reikalavimus, pareiškėjo patirtus nepatogumus, kurių intensyvumas viršijo neišvengiamai kalinimui būdingus nepatogumus ir kurie žemina žmogiškąjį orumą, sukelia dvasines kančias, į kitus pirmiau minėtus teismų praktikoje įtvirtintus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus, vadovaujantis sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus, daro išvadą, kad pareiškėjas patyrė neturtinę žalą (dvasinius išgyvenimus, nepatogumus, pažeminimą), kuri negali būti kompensuojama vien tik pareiškėjo teisių pažeidimo pripažinimu, o kalėdamas pas atsakovą aukščiau aptartomis sąlygomis, pareiškėjas patyrė pinigine išraiška apskaičiuotiną neturtinę žalą. Nors teismo nuomone kiti nustatyti Šiaulių TI pažeidimai dėl patalpų būklės nėra esminiai, tačiau įvertinus visumą patirtų pareiškėjo nepatogumų, pareiškėjui priteistina neturtinė žala įvertinta pinigais.

Kiti pareiškėjo nurodyti argumentai, t.y., kad atsakovas pažeidė pareiškėjo teises veddamas pareiškėją pasivaikščioti ne ilgiau, kaip vienai valandai, pasivaikščiojimo kiemeliai yra labai mažos kvadratūros, kad pasivaikščiojimo kiemeliai neatitinka higienos reikalavimų, Šiaulių TI nėra ir neleidžiama turėti sportinio inventoriaus, nėra jokio užimtumo, o kameroje laikomas 23 valandas per parą, atvežus iš Panevėžio VPK areštines pietus duoda praėjus daugiau nei 7 valandos po pusryčių, atvažiuavus į Šiaulių TI neapžiūrimas gydytojo, nenuvedamas išsimaudyti, į dušą vedamas vieną kartą per savaitę, yra nepagrįsti. Byloje tokių įrodymų nėra, kad atsakovas pažeidė šias pareiškėjo teises.

Apskaičiuodamas neturtinės žalos dydį, t. y. įvertinęs pareiškėjo patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus pinigais, įvertindamas turimų įrodymų visetą, remdamasis teismų praktikoje taikytiniais neturtinės žalos vertinimo kriterijais (pvz., LVAT 2013 m. spalio 30 d. nutartyje Nr. A438-1194/2013 už 723 dienas priteista 2000 Lt neturtinės žalos atlyginimui, LVAT 2013 m. lapkričio 25 d. nutartyje Nr. A442-1860/2013 už 169 dienas priteista 550 Lt neturtinės žalos

atlyginimui, LVAT 2013 m. gruodžio 30 d. nutartyje už 107 dienas priteista 500 Lt neturtinės žalos atlyginimui), pareiškėjo subjektinės teisės pažeidimo mastą ir trukmę, bei atsižvelgęs į Lietuvoje egzistuojančias ekonomines darbo užmokesčio bei pragyvenimo sąlygas (minimali mėnesinė alga bylai aktualių laikotarpiu buvo 800 Lt; vidutinį darbo užmokestį), teismas laiko, kad pareiškėjui padarytos neturtinės žalos dydis gali būti įvertintas 1500 Lt. Dėl šių priežasčių pareiškėjo reikalavimas priteisti jam 500000 Lt neturtinės žalos yra tenkinamas iš dalies.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85-87 str., 88str.1 d. 5 p. teismas,

n u s p r e n d ž i a:

Pareiškėjo D. K. skundą ir patikslintus skundus tenkinti iš dalies. Priteisti pareiškėjui D. K. iš atsakovo Lietuvos valstybės, atstovaujamos Šiaulių tardymo izoliatoriaus, 1500 Lt (vieną tūkstantį penkis šimtus litų) neturtinei žalai atlyginti.

Sprendimas per 14 dienų nuo jo paskelbimo gali būti skundžiamas apeliacine tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui tiesiogiai arba per šį teismą.

Teisėjas Žanas Kubeckas

nuorašas tikras